

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadastro Çalışmalarının Sosyo-Kültürel Yönüne Dair Bir Kesit (Adalar Kadastro Örneği)*

Murat ALANDAĞLI**

Bu çalışmada, kadastro'nun Osmanlı İmparatorluğu'nda "halk sağlığı" ile "sosyal yaşam" yararına kullanılmasına dair bir kesit sunulacaktır. Öyle ki başta Balkanlar olmak üzere pek çok bölgesinde farklı temelli hareketler ile dış dünyada meydana gelen kimi gelişmelere cevap verme noktasında "en buhranlı" dönemlerini yaşayan, hatta İtalya ile savaşın arifesinde olan imparatorluğun; kadastro çalışmalarında bu minvali ihmal etmemesi kanımızca üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bu kapsamda, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşivi ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinden yararlanılarak konuyla ilgili belgeler tetkik edilecektir. Elde edilecek bilgilerden hareketle temelde imparatorluk bürokrasisinin literatüre "...İstanbul'un en mu'tenâ mesire alanları..." olarak geçmiş Adalar'daki "Çam Ağaçlarının (Ormanlık Sahaların)" korunması için öncelikle Kınalı Ada'dan başlanarak kadastro çalışmalarının, bir an önce yapılması aciliyetine dair düşüncesi vurgulanacaktır. Ayrıca Adalar'da mevcut çam ağaçlarının hastalıkları, mahlûl arazilerinin belirlenerek ilgililere satılması veya istimlak edilmesi ile kadastro harcamaları için kaynak arayışı gibi farklı uğraşlara da temas edilecektir. Olayın bu yönü, zaten sıkıntılı olan imparatorluk ekonomisinin oldukça önemli olarak gördüğü bir mesele için ilave gider kalemine kaynak yaratma çabasını da gözler önüne koyacaktır.

Nihayet XXI. yüzyıl dünyasındaki teknolojik gelişmelere rağmen pek çok kez ihmal edilen "*doğal yaşam alanlarının*" korunması noktasında bu gün ile düne dair kısa bir nüans eşliğinde, kadastro çalışmalarının insan temelli olması noktasındaki hakikatin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadastro, Büyük Ada, Kınalı Ada, Adalar, Sosyal Hayat, Osmanlı İmparatorluğu

* Bu çalışma, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce 20-24 Nisan 2015 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan "Dünya Kadastro Zirvesinde" sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Öğr. Gör. Hakkâri Üniversitesi, muratalandagli@hakkari.edu.tr

ONE OF THE SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF CADASTRO STUDIES IN THE OTTOMAN EMPIRE

(Adalar Cadastre Case)

In this study, a cross-section will be presented on the use of cadastre in the Ottoman Empire for the benefit of "public health" and "social life". In fact, especially in the Balkans, with different based movements in the outside world to respond to some developments occurring in the "most crises" living in the period, even in the wake of the war with Italy, the empire; it is an important issue that should not be neglected in the cadastral works.

In this context, the documents of the General Directorate of State Archives and the relevant documents of the Directorate of Land Registry and Cadastre, Kuyud-i Kadim Archives, which is a very important archive in Turkey, there are a lots of document there, about Ottoman's army, to tax, social structure from XV. to XIX. century, will be examined. Based on the information gathered, we emphasize the pressing urgency of the hypotheses with respect to the protection of the "Pine Trees (Woodlands)" in the archipelago of empire bureaucracy starting from Kinalı Island. In addition, different occupations such as diseases of pine trees in the islands, determination of their lands and sales or expropriation of land will be discussed. This aspect of the event will also reveal the effort to fund the additional expense item for an already troubled imperial economy.

Finally XXI. in the face of the preservation of the "natural habitats" that have been neglected many times despite the technological developments in the 21.st century world, it is aimed at revaling the truth about the cadastral work to be human-based.

Keywords: Cadastral Survey, Büyük Ada (Big Island) Kınalı Ada (Kınalı Island) Islands, Social Life, Ottoman Empire

A- Kadastro'nun Tarihsel Serüveni

Tarihsel geçmişi milattan önce beş binli yıllara kadar giden kadastronun Mısır, Babil uygarlıklarında kullanıldıklarına dair bilgiler bulunmaktadır. Yine Eski Yunan ve Roma dönemlerinde de arazilerin tespiti ve üretim türleri ile vergi oranlarını esas alan kayıtların geometrik çizimlerden çok düz yazım esasına göre oluşturulmuş kadastro çalışmaları bu alanın ilk örneklerini oluşturmaktadır. Kadastro'nun menşe-i hakkında farklı düşünceler olsa da Fransız arşivinde yer alan 1370 tarihli belgeden hareketle, Fransız kökenli olduğu görüşü ağır basmaktadır.¹ Tarihsel arka planındaki bu belirsizliğe rağmen esas olarak

¹Mehmet Yıldırım-Songül Kadioğlu; *Defterhâne'den Tapu ve Kadastro'ya Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Tarihçesi*, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel

taşınmazın hudutlarının belirlenmesi ve bağlı oldukları vergi dilimin tespiti ile kaydedilmesi gibi genel bir tanımını yapmak mümkündür. Kısaca taşınmaz, vergi dilimi (arazi verimliliğine esas) ve kaydedilmesi gibi üç önemli işlemi bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

Fransız İhtilalı, feodal düzenin sona ermesi ve Sanayi Devrimi gibi pek çok gelişmenin akabinde XVIII. yüzyıl Avrupa'sında vergi adaletinin sağlanması maksadıyla kadastro çalışmaları başlamıştır. Daha çok vergi ve mülkiyet merkezli bu bilgileri XIX. yüzyılda özel mülkiyetin daha da önem kazanması sonucu sağlam ve sistemli bir kayıt alma usulünü şart kılmıştır. Mülkiyete olan ilginin artması neticesinde önem kazanan kadastro uygulamalarının İngiltere hariç diğer tüm Avrupa ülkelerinde en az bir kez yapıldığı görülmektedir.² Böylece o zamana kadar mali boyutuyla öne çıkan kadastro çalışmaları, özellikle özel mülkiyetin önem kazanmasıyla birlikte hukuki boyutuyla ön plana çıkmaya başlamıştır. Şüphesiz bu değişikliğin temelinde taşınmazların mülkiyet esası olarak kaydedilmesi ve bunun devlet güvencesine alınması gerçeği yer almaktaydı.³

XX. yüzyılda tüm dünyayı kasıp kavuran cihan harplerinin yaratmış olduğu yıkım ile meydana gelen bazı gelişmeler de kadastroya olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu dönemde kaçınılmaz olarak bir bakıma dünya genelinde savaş sonrası dünyayı yeniden dizayn etme ve kayda alma aşamasının başlatıldığı söylenebilir. Ayrıca yeni inkişaf etmiş teşekküllerin sınırlarının tespiti ve belirlenmesi hadisesi de bu gerekliliği kaçınılmaz kılmıştır. Bu aşamaların başarıyla geçilmesinde kadastro şüphesiz önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır.

Anlaşılan o ki, dün olduğu gibi bu gün de kadastro sadece toplumsal⁴ değil siyasi bir olgu olarak vergilendirme, mülkiyet ve ekonomi boyutuyla ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle kadastronun tarihsel olarak hem değişen toplum özellikleri ve hem de dünya gereklerine göre şekillenip geliştiğinin de altını çizmek faydalı olacaktır.

B- Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadastro Çalışmaları

Müdürlüğü, Arşiv Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 2; Ankara, 2010, s.191; Kadastro'nun tanımıyla ilgili hukukî kaynaklar hakkında Bkz., Ali Elbeyoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Tapu, Emval-i Metruke*, Adalet Yay., Ankara, 2014, s., 37, vd.

² Mehmet Çete; Tahsin Yomralıoğlu, "Almanya Kadastro Bilgi Sistemi: Alkıs" *TMMOB, Harita Mühendisleri Odası Kadastro Kongresi*, 22-24 Mayıs, Ankara, 2006.

³ Dünyada ve ülkemizde kadastroye dair geniş bilgi için bkz., Ahmet Yaşayan, Hüseyin Erkan, S. Gökşin Seylam, "Kadastro Kavramı ve Türkiye Kadastrosu", *TMMOB., Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, XIII. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 18-22 Nisan 2011.

⁴ Erol Köktürk, "Türkiye Kadastrosunun Gerçekleri", *İstanbul Bülteni*, TMMOB., *Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yayın Organı*, Mayıs, 2009, s.30.

Osmanlı İmparatorluğu'nun teknik ve genel bilgiler bakımından kadastryla ilgili bir birikime sahip kültürel sahada kurulduğu bilinen bir gerçek.⁵ Ayrıca esasen genelde miri arazilerin kaydedildiği tahrir defterlerinin ihtiva ettiği bilgiler, kadastrya dair ilk örnek olarak gösterilebilir. Nitekim tımar olarak adlandırılan ve belli bir vergi dilimindeki arazinin kayıt altına alınarak sistemli olarak takibini esas edinen bu kayıtlar özelde vergilerin düzenli olarak toplanmasına hizmet etmeyi amaçlamaktaydı. Zamanla tahrir kayıtlarını malik, mevki, cins ve değeri ile revizyon durumunu ihtiva eden, daha sistemli olarak tutulmuş olan Arazi-i Atik, Arazi-i Cedid ve Vakf-ı Atik, Vakf-ı Cedid defterleri izlemiştir.⁶ Genellikle XIX. yüzyıla has bu kayıtlar, aslında imparatorlukta yazılı kadastryo uygulamasının da ilk örnekleri olarak gösterilebilir. XX. yüzyılda ise sözel olarak taşınmazın yukarıda belirlediğimiz özelliklerine yer veren bu kayıtları geometrik şekil ve rakamsal ifadelerin yer aldığı çalışmalar izlemiştir ki Beyoğlu ve Galata bölgesi çalışmalarında bu usulün ilk defa uygulandığı anlaşılmaktadır.⁷

Kırım Savaşı arifesinde kadastronun sadece bir bölge üzerinde değil de bir vilayet ekseninde yapılması planlanmış ve bu kapsamda Bursa pilot bölge olarak belirlenmiştir. Fakat bölgedeki arazilerin genişliği, kadastryo çalışmalarını yapacak derecede bilgi ve beceriye sahip eleman yetersizliği ile adeta bir kötürüm halini almış imparatorluk, maliyesinin çıkmazları bu projenin tam olarak uygulanmasını engellemiştir. Yine de tüm bu olumsuzluklara rağmen bölgedeki vakıf emlak ve arazilerini ihtiva eden geometrik krokilerin hazırlandığını söyleyebiliriz.

İmparatorluğun mali sıkıntısının yaratmış olduğu çıkmaza rağmen kadastryo işlem ve uygulamalarına gereken önemi gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu amaçla öncelikle kadastryoyla ilgili yazılmış bazı eserler tercüme edilmiş ve yaşanan teknik eleman sıkıntısını aşmak maksadıyla da okullar açılmıştır. Diğer taraftan imparatorluk genelinde kadastryo dair atılacak adımları belirleyecek olan bir komisyonun tertip edildiğine de şahit olmaktayız. Komisyon üyelerinin dünya genelinde kadastryo dair gelişmeleri yakından takip etmesi, uygulamaları yerinde izlemesi, tatbik etmesi kısaca gerekli tüm deneyim ve bilgiyi edinmeleri adına yurt dışına da gönderildikleri görülmektedir. Mahmut Esat Efendi'nin⁸

⁵ Kemal Çiçek, "Osmanlılardan Önce Akdeniz Dünyasında Yapılan Tahrirler", *OTAM*, S. VI, Ankara 1995, s. 52.

⁶ Bu defterlerin muhtevası, şekilsel özellikleri ile adetleri hakkında Bkz. *Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu*, Haz. Sevgi Işık, Songül Kadioğlu, Mehmet Yıldırım, Tapu ve Kadastryo Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012.

⁷ Yıldırım-Kadioğlu, a.g.e., s., 199.

⁸ Türkiye'deki kadastronun temelleri Defter-i Hakanî Nazırlığı sırasında Mahmud Esad Efendi tarafından atılmıştır. Hayatı, eğitim-öğretimi, görevleri ve ilmi faaliyetleri hakkında geniş bilgi için Bkz. Murtaza Köse, "Osmanlı Son Dönem Hukukçularından

imparatorluğun İtalya ile savaşın eşliğinde olduğu dönemde Paris, Viyana, Roma, Berlin gibi pek çok büyük kenti gezerek kadastroya dair gezi ve gözlemlerini ihtiva eden bilgilerin yer aldığı bir layiha hazırlaması da bu tür uğraşa örnektir.⁹ Mahmut Esat Efendi belki de buralardan edindiği bilgiler nedeniyle imparatorluğun hayata geçirmeyi planladığı “yoklama kaydı” uygulamasını nafile bir uğraş olarak görüp, sistemli bir kadastro uygulamasının artık vazgeçilmez olduğunun altını çizmiştir. Fakat imparatorluk coğrafyasının genişliği ile arazi yapısı ve özellikle de mali durumunun olumsuzluğu maalesef onun düşüncelerine set koyan etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

C- Adalar Kadastro

Ele aldığımız adalar temelde imparatorluk merkezinde yer alan Kınalı ada, Burgaz ada, Heybeli ada, Büyük ada, Kaşık adası, Sedef adası, Yassı ada ve Sivri ada ile kayalıklardan mürekkep olup çalışmamızda "adalar" genel başlığı altında ifade edilecektir.¹⁰ Fakat yine de Kınalı ada ve Büyük ada'ya özel bir yer verildiğini ifade etmemiz gerekmektedir.

I- Adalarda Kadastro Yapılmasını Şart Kılan Nedenler

Elde ettiğimiz belgelerin muhtevassından hareketle imparatorluk idaresinin adalarda kadastro çalışmalarını aşağıda başlıklar halinde ele aldığımız nedenlerden dolayı yapmayı planladığını söyleyebiliriz.

a- Adalardaki Çam Ağaçlarına Musallat Olmuş Hastalık

Adalardaki çamlar ile ormanlardaki diğer ağaçlara bulaşmış hastalığın belgelerden anlaşıldığı kadarıyla büyük bir telefata meydana getirmiştir. Bu telefata çok daha ağır bir boyuta erişmesinde belirtilen bölgenin sınırlarının idari olarak Şehremanetine mi yoksa Evkaf-ı Hümayun Nezaretine mi ait olduğu yönündeki belirsizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Söz konusu belirsizliğin giderilmesinde belirleyici makam/birim şüphesiz Defter-i Hakani Nezaretidir. Bu kapsamda öncelikle buralardaki kuyudatın incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca ada üzerinde de uzun soluklu bir inceleme yapılmalıdır. Yapılan tahkikat ve tetkikat neticesinde belirtilen arazinin Şehzade Sultan

Sevdişehirli Mahmut Esadın Hayatı, Eserleri ve İlmi Kişiliği”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, 2003, ss.207-217.

⁹ Yıldırım-Kadıoğlu, a.g.e., s., 203.

¹⁰ H. Selmi Çanakçıoğlu-A. Küçükosmanoğlu, "İstanbul Adalarında Entomolojik Tesbitler", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C. 32, S. I, ss. 44-46; Orhan Erdenen, *İstanbul Adaları*, Belediye Matbaası, İstanbul 1962.

Mehmet Han Hazretleri Vakfına ait olduğu belirtilmiştir. Elde edilen bu bilgi, beraberinde arazinin vakfa ait olması hasebiyle üzerindeki ağaçların da bahse konu vakfa ait olup olmadığı yönündeki bir başka soruyu gün yüzüne çıkarmıştır.¹¹ Buna benzer bürokratik ve idari işlemler birbirini takip ede dursun adalardaki çamların hastalığı ile alakalı olarak hem Evkaf Nezareti ve hem de Şehremaneti'nin görevlendirilmiştir. Ayrıca gerek görülür ise Ziraat ve Maliye nezaretleriyle de bu hususta bilgi alış verişi yapılabilecektir.¹² 14 Ağustos 1330 (M. 27 Ağustos 1914) tarihli kanunda hastalık zuhur eden alanların bir an evvel kontrol altına alınarak hastalığın ilerlememesi için gerekli önlemlerin alınması istenilmektedir.¹³ Bu kapsamda ilk olarak hastalıkla ilgili olarak bir fen komisyonu'nun kurulması, başkanlığına ise Ziraat ve Orman Mekteplerinde haşarat konusunda uzman olan Mehmet Ziya Bey'in getirilmesi istenilmiştir.¹⁴ Ayrıca çok uzun seneler önce ortaya çıktığı anlaşılan¹⁵ hastalığın daha farklı olumsuzlukları yol açmaması için adalarda kimseye av tezkeresi izni verilmemesinin de üzerinde durulmuştur.¹⁶

b- Ada Arazisine Olan Tecavüzün Artması: Bağ, Bahçe ve Tarla Açılması

1316 (M. 1900) tarihli Şura-yı Devlet tezkeresinde adalardaki vakfa ait arazi üzerinde bulunan orman alanlar ile bahçe ve bağlarda bulunan çamların dahi muhafaza edilmesinin şart olduğu bildirilmektedir. Tezkereden anlaşıldığı üzere buralardaki çam ağaçları ile çamlıklar bağ, bahçe ve tarla açılmak maksadıyla tahrip edilmektedir.¹⁷ Bu durumun önüne geçilmesi bağlamında belki arazilerin istimlâki kalıcı bir çözüm getirebilecektir. Fakat adalarda özellikle çam ormanının bulunduğu arazinin geniş bir kısmının manastırlara ait olduğuna dair iddiaların yanında elinde senedi bulunduğunu ileri sürenlerin varlığı istimlâk seçeneğini askıda bırakmıştır. O halde başkaca bir çözüm yoluna gidilmeliydi. Bu kapsamda buralarda araziye sahip olanların çam ve çamlıkların önemi konusunda bilgilendirilerek korunması hususunda ikaz edilmesi ilk iş olarak kaçınılmaz olmuştur. Ve elbette bu konuyla ilgili olarak en kısa zamanda bir keşif yapılmıyordu. Yapılan keşif neticesinde hazırlanan raporda ise çamların durumunun çok kötü olduğu, bakımsızlıkta telef olma durumuna geldikleri

¹¹ BOA., DH. İ. UM., 21/1, T. 3. Ağustos.1337.

¹² BOA., DH. İ. UM., 19/21-01, T. 03. Ağustos.1337

¹³ BOA., DH. İ. UM., 19/21, T. 22. Eylül 1337.

¹⁴ BOA., DH. İ. UM., 19/21, T. -.

¹⁵ BOA., BEO. 3848/288591-02, T. 1 K. Sani. 1326.

¹⁶ BOA., DH. H. İ.Um., 31/7-5, T. 18 Mart 1333.

¹⁷ Adalarda bulunan Çam ağaçlarının bağ ve tarla açılmak maksadıyla tahrip edilmemesine dair Şura-yı devletin 24. Zilkade sene 316 tarihli tezkiresi..., BOA., BEO., 126971/2, T. 03. Temmuz.1317.

anlaşılmaktadır. Raporda ayrıca arazinin çam ağaçları ile birlikte dönüm dönüm satılması, bahçe, bağ veya köşk inşa edilmek için parçalanması olaylarına karşı hükümetin çok acil olarak önlem alması gerektiğinin altı önemle çizilmiştir.¹⁸ Ve belki de gün be gün artan bu olumsuzlukların önüne geçmek maksadıyla çok acil olarak bir fen memuru ile sekiz beğçinin bölgede istihdam edilmesinin çok uygun olacağı üzerinde durulmuştur.¹⁹ Raporda son olarak özellikle belediyenin gerekli önlemleri en kısa sürede almaması durumunda çam ağaçlarının toptan yok edileceği ve bu nedenle adaların yakın bir gelecekte çöl olacağına dair endişe dile getirilmiştir.²⁰

II- Adalarda Ortaya Çıkan Problemlere Dair Kimi Çözüm Arayışları

İmparatorluk idaresi geçte olsa kaçınılmaz olarak adalarla ilgili bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak maksadıyla bazı önlemler almıştır. Nitekim adalara dair yukarıda bahsedildiği şekliyle tehdidin gün yüzüne çıkması üzerine, arazinin toplum yararına zapt edilmesi veya gerçek kişilere devredilmesi vesilesiyle takibinin sağlanması gibi farklı düşünceler ortaya konulmuştur.

a- Mahlûl Arazilerin İstimlâk Edilmesi

Dönem itibarıyla adalar arazisinin Şehzade Sultan Mehmet Han Hazretleri Vakfı, mahlûl durumda olanlar ile nihayet ellerinde Defter-i Hakani Senedi olan veya olduğunu iddia edenlerin işgal ettikleri ve manastırlar²¹ gibi birden fazla şekilde tasarruf edildiğini söyleyebiliriz.²² Fakat tüm çeşitliliğe rağmen imparatorluk idaresi adalar arazisinin İstanbul için barındırdığı önem nedeniyle hükümet adına bir an evvel istimlâk edilmesi gerekliliğine dair karar almıştır. Bu kararın alınmasında yukarıda ifade etmeye çalıştığımız araziye olan tecavüzatın yeri yadsınamaz. Fakat yine daha önce de ifade edildiği üzere arazinin birden çok şekilde tasarruf edilmesi gerçeği istimlâki güçleştirmiştir. Bu nedenle öncelikle bir tespit işlemi yapılmalıydı. Tespit işlemini Defter-i Hakani, Şehremaneti ile İstanbul Vilayeti'nden alanında maharetli birer memurdan oluşacak bir komisyon gerçekleştirecekti. Komisyonun en temel görevlerinden biri adalarda istimlâk edilebilecek alanların titizlikle belirlenmesiydi.²³

¹⁸ BOA., BEO. 3848/288591-02, T. 1 K. Sani. 1326.

¹⁹ BOA., DH. İ. UM., 19/21, T. 15 .Haziran.1337

²⁰ BOA., BEO. 3848/288591-02, T. 1 K. Sani. 1326.

²¹ Özellikle Büyükada'daki Hristos Manastırı hakkında Bkz., TKG. KK. FRM., 3, (Eski No: 2296/2307),

²² BOA., İ.ML., 93/9-3, T. 20. K. Sani. 328.

²³ BOA., BEO., 3907/2930-12-1, T. 16 Mayıs 1327.

b- Adalardaki Kimi Arazinin Parça Parça Taliplerine Satılması

Yabancıların adalar arazisine olan meyillerinin önüne geçmek maksadıyla bir an evvel özellikle yerleşime müsait bölümlerinin özellikle imparatorluğun Müslüman tebaasından olanlara ihale edilmesi karara bağlanmıştır. Bu maksatla bölge arazisini, değerini, çok iyi analiz edebilen deneyimli memurlar marifetiyle bu işlemin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. 1 Kanûn-ı Sani 328 (M. 14 Ocak 1913) tarihli Şura-yı Devlet kararı ile hayata geçirilen bu uygulama ile imparatorluk idaresi bir yandan adalara yönelen yabancıların önünü kesmek ve bir yandan da zaten burada yaşayan veya henüz gitmiş olanların bir şekilde çamlık alanlara tecavüz ederek hane yeri açmak amaçlı uğraşlarını engellemek istemiştir.²⁴

D- Problemden Çözüm: Adalar Kadastrounun Sosyo-Kültürel Boyutu

Adalarda kadastro yapılmasının elbette ki dönem dünyasının şart kıldığı pek çok nedeni vardı. Bunlardan en önemli olanlarından biri sosyo-kültürel boyutuydu. Anlaşılan o ki bu gün olduğu gibi dün de adalar özellikle yabancı ziyaretçiler için önemli bir uğrak yeri konumundaydı. Adaların İstanbul'un dönem itibariyle en müstesna mesire yeri ve hatta bu özelliği ile esasında Allah'ın bir lütfü olarak görülmüş olması nedeniyle öncelikle sınırlarının kesin olarak belirlenmesi gerekmektedir. Yoksa bu güzellikleri gün be gün telef edilecekti. Bu nedenle 05. K. Sani 1326 (M.18 Ocak 1911) tarihli sadrazam imzalı tezkerede öncelikle Kınalı Ada'da başlanılarak adalarda yavaş yavaş kadastro çalışmalarının yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu iş için öncelikle Defter-i Hakani Nezareti, Dâhiliye Nezareti, Maliye ve Evkaf Nezareti ile Şehremaneti'nin irtibat halinde olması gerekliliği vurgulanmıştır.

Adalardaki kadastro çalışmalarıyla ilgili olarak Defter-i Hakani Nezareti'nin 16 Mayıs 1327 tarih (M. 29 Mayıs 1911) ve 88 numaralı tezkeresiyle, altı yüz dört bin kuruş talebine, 6 Haziran 1327 (M. 19 Haziran 1911) tarih ve 66 numaralı tezkere ile Maliye Nezareti olumsuz görüş bildirmiştir. Söz konusu tezkere ile Maliye Nezareti bu tutarın toplanmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.²⁵ Bahsi geçen meblağ adalarda kadastro çalışması yapacak olan Fen Komisyonu'na hazırlanmıştır.²⁶ Maliye Nezareti'nden alınan bu olumsuz cevap nedeniyle gözler Defter-i Hakani Nezareti bütçesine çevrilmiştir. Fakat Defter-i Hakani Nezareti bütçesi de bu tutarı karşılayacak dirayette değildir. Yapılan görüşmeler neticesinde 23 Nisan 1327 (M. 6 Mayıs 1911) tarihli tezkere ile öngörülemeyen harcamalar kaleminden Defter-i Hakani Nezareti hesabına bu

²⁴ BOA., BEO., 4142/310592, T. 27. K. Sani. 1328.

²⁵ BOA., BEO., 3907/293012-1, T. 09. Haziran 1327.

²⁶ BOA., BEO., 3907/2930-12-1, T. 16 Mayıs 1327.

tutarın aktarılmasının çok daha doğru olacağı bildirilmiştir. Anlaşılan o ki adaların imparatorluk için arz ettiği önem ile içerisinde bulunulan ekonomik durgunluk merkezi idareyi bir hayli zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle belgelere sirayet ettiği şekliyle her ne kadar bu kadar para harcansa da doğal güzelliklerin muhafaza için elzem olan adalar çamlarının korunması için bir an evvel ve her türlü zorluğa rağmen kadastro çalışmalarının yapılmasının elzem olduğu belirtilmiştir.²⁷

Tüm bu işlemlerin hızlı ve sağlıklı bir şekilde yürümesi için başta ellerinde hüccet veya kaybolmuş tapu senetleri olduğunu iddia edenlerin durumunu araştırmak için bir tetkik komisyonu oluşturulacaktır. Komisyon ön raporu hazırlayacak ve kadastro çalışmaları bu rapor üzerine şekillenecektir. Ve ayrıca gelinen noktada her ne kadar tüm adalarda kadastro çalışmasının yapılmasının elzem olduğu belirtilse de teknik eleman yetersizliği ve gerekli gider kalemlerini karşılayacak tutarın olmayışı nedeniyle şimdilik sadece Kınalı Ada'da kadastro çalışmalarının yapılması kararı alınmıştır.²⁸ Peki, ama imparatorluk idaresin kadastro çalışmalarından beklentisi nedir? Şeklindeki bir soruya verilebilecek cevap çalışmamızın esasını oluşturmaktadır. Olaya bu açıdan bakıldığında kadastro çalışmaları ile öncelikle adalardaki mülk araziye dair belirsizlikler ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu sonuç adalarda hâlihazırda belirsiz merkezi idare kontrolünün yeniden tesisini sağlayacaktır. Bu kapsamda ilk olarak adaların Defter-i Hakani Nezareti'ndeki kuyudat incelenecek ve sarih verileri olanlarla ilgili işlem yapılacak, geriye kalanı toplum yararına istimlak edilecektir.²⁹ Öyle ki kadastro çalışmaları başlamadan önce yapılan bir inceleme vesilesiyle bizler önceleri Şehzade Sultan Mehmet Hazretleri Vakfına ait büyük miktarda arazinin zamanla bölgeye olan meylin artması nedeniyle öyle ya da böyle mülk arazi haline getirildiği veya getirilmeye çalışıldığına şahitlik etmekteyiz.³⁰

İkinci olarak imparatorluk idaresi öncelikle adalar üzerindeki yerleşim yerleri, ormanlı sahalar ile zirai alanlara dair net veriler sağlayacaktır. Bu nedenle daha önce sadece Kınalı Ada'da yapılması hususunda karar alınmış olan kadastro çalışmalarının vakit geçirilmeden Burgaz, Heybeli, Büyük Ada başta olmak üzere diğer tüm adalarda da yapılmasının şart olduğu belirtilmiştir.

İmparatorluğun yaklaşık bir asır önceki beklenti ve endişeleri nedeniyle yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız çabasının izlerine akademik ve idari boyutuyla yakın tarihimizde de rastlanılması³¹ konunun dün olduğu gibi

²⁷ BOA., BEO., 3907/2930-12-1, T. 16 Mayıs 1327.

²⁸ BOA., BEO., 3907/2930-12-1, T. 16 Mayıs 1327.

²⁹ BOA., BEO. 3848/288591-02, T. 1 K. Sani. 1326.

³⁰ BOA., BEO., 3907/2930-12-1, T. 16 Mayıs 1327.

³¹Melih Boydak, "İstanbul Adaları'nın Ağaçlandırılmasında Amaç, Tür Seçimi ve Ağaçlandırma Tekniği Yönleriyle Planlama Esasları", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C. 34, S.IV, 4, s. 24-45.

günümüzde de halen popülaritesini sürdürdüğü ve maalesef beklenen derecede bir çözüme kavuşturulmadığı gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Sonuç

Çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı gibi içerisinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen İstanbul'un en güzide yeri olarak ifade ettiği adalar ve doğal güzelleri, yaşam alanlarına vermiş olduğu önem ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak başta yabancı ziyaretçiler olmak üzere İstanbul'da yaşayanların biraz olsun şehrin kasvetli hava ve karmaşasından uzaklaşmak doğayla bütünleşmek maksadıyla ferah bir nefes almak için gittikleri adalara gerekli özenin gösterilmediği ve bu nedenle ormanlık sahanın gün geçtikçe telef olma tehlikesiyle yüz yüze kaldığı söylenebilir. Adalar arazisinin pek çoğunun aslında vakıf malı olarak görülse de zamanla bazı özel mülk arazilerin peyda olduğu ve hatta bu arazilerin daha da genişletildiği anlaşılmaktadır. Elbette bu tür arazilerin miktarındaki artış adalardaki ender çam ağaçlarının yok edilmesi oranı ile doğru orantılı olmuştur. İmparatorluk idaresinin çalışma genelinde ifade ettiğimiz olumsuzlukları gidermek adına öncelikle adalarda kadastro çalışması yapılmasının farkında olduğu ancak mali durumun kötü olması nedeniyle yeterli adım atmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızda her ne kadar adalar üzerindeki çam ağaç ve ormanlarıyla alakalı bilgiler ağırlıklı olsa da temelde pek çok kez teknik bir konu olarak telakki edilen kadastronu, imparatorluk idaresince en zor şartlar altında dahi toplum, birey adına fayda getirecek uygulamalar ekseninde kullanılmasına dair nüans sergilenmeye çalışılmıştır. Öyle ki imparatorluk merkezinin boğucu ve ağır havasından bunalan insanların uğrak yeri, en güzide mesire alanı, Allahın bir lütfü olarak ifade edilen adaların bu özelliğini değişen koşul ve gereklere göre kaybetmesinden korkan merkez idaresi öncelikle adaların alan olarak belirlenmesi, sınırının tespiti, vakfa, kamuya ve şahsa ait araziler ile tüm bu arazilerde gerek ağaç ve gerekse de ormanlık sahaların muhafazası için kadastro çalışmaları yapmıştır. İmparatorluğun bu beklentisini sadece merkez ile sınırlandırmak doğru olmaz. Başta Anadolu ve Rumeli olmak üzere kayda almış olduğu koru alanları üzerinden daha da genişletmek mümkündür.³² Konunun bizler için önemi kadastro gibi son derece kendi içinde pek çok teknik ve hukukî çıkmazları barındıran bir olgunun insan temelli olarak ön plana çıkmış olmasıdır. Esasında pek çok olgunun temelinde insan faktörü vardır. Peki, ama imparatorluk görünürde teknik fakat esasta insan merkezli bu uğraşında sonuç alabilmiş midir? Hayır. İmparatorluğun bu konudaki başarısızlığının en büyük mirasçısı konumundaki ülkemizde de mevcut teknik ve ekonomik kazanımlara rağmen maalesef halen beklenen düzeyde olmadığı gerçeğini de ifade etmemiz gerekmektedir.

³² Bkz. TKG. KK. KORD., 1-13.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Kaynakları

I- Başbakanlı Devlet Arşivleri (BOA.)

Babıâli Evrak Odası (BEO.) 3848/288591-02, T. 1 K. Sani. 1326; 126971/2, T. 03. Temmuz.1317; 3907/293012-1, T. 09. Haziran 1327; 4142/310592, T. 27. K. Sani. 1328.

Dâhiliye Nezareti İdara-i Umumiye (DH. İ.U.M.) 31/7-5, T. 18 Mart 1333; 19/21, T. -; 19/21, T. 15.Haziran.1337; 19/21, T. 22. Eylül 1337; 19/21-01, T. 03. Ağustos.1337; 21/1, T. 3. Ağustos.1337.

İrâde Maliye (İ.ML.) 93/9-3, T. 20. K. Sani. 328.

II- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi (TKG. KK.)

Fermanlar (TKG. KK. FRM.) 3, (Eski No: 2296/2307)

Koru Defterleri (TKG. KK. KORD.) 1-13

Haritalar (TKG. KK. HRT.) 6, (Eski No: 2309/188)

B- Araştırma İnceleme Eserleri

ÇANAKÇIOĞLU H. Selmi-KÜÇÜKOSMANOĞLU Ali, "İstanbul Adalarında Entomolojik Tesbitler", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: I, İstanbul, 1982, ss. 44-56.

ÇETE Mehmet-YOMRALIOĞLU Tahsin, "Almanya Kadastro Bilgi Sistemi: Alkis" *TMMOB, Harita Mühendisleri Odası Kadastro Kongresi*, 22-24 Mayıs, Ankara, 2006.

ÇİÇEK Kemal, "Osmanlılardan Önce Akdeniz Dünyasında Yapılan Tahrirler", *OTAM*, Sayı. VI, Ankara 1995, ss.51-89.

ELBEYOĞLU Ali, *Osmanlı'dan Günümüze Tapu, Emval-i Metruke*, Adalet Yay., Ankara, 2014.

KÖKTÜRK Erol, "Türkiye Kadastrounun Gerçekleri", *İstanbul Bülteni, TMMOB, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yayın Organı*, Mayıs, 2009.

Kuyud-ı Kadime Arşiv Kataloğu, Haz. Sevgi Işık, Songül Kadıoğlu, Mehmet Yıldırım, Tapu ve Kadastro Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012.

BOYDAK Melih, "İstanbul Adaları'nın Ağaçlandırılmasında Amaç, Tür Seçimi ve Ağaçlandırma Tekniği Yönleriyle Planlama Esasları", *İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt: 34, Sayı: IV, ss.24-45.

ERDENEN Orhan, *İstanbul Adaları*, Belediye Matbaası, İstanbul 1962.

KÖSE Murtaza, “Osmanlı Son Dönem Hukukçularından Sevdışehirli Mahmut Esadın Hayatı, Eserleri ve İlmî Kişiliği”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, Konya, 2003, ss.207-217.

YAŞAYAN Ahmet-ERKAN Hüseyin-SEYLAM S. Gökşin, “Kadastro Kavramı ve Türkiye Kadastro”, TMMOB., *Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, XIII. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 18-22 Nisan , Ankara, 2011.

YILDIRIR Mehmet-KADIOĞLU Songül; *Defterhâne'den Tapu ve Kadastro'ya Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Taribçesi*, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Arşiv Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 2; Ankara, 2010.